

УДК 371.315.6:51

Андрій Зельницький,
кандидат педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-3910-7329>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-02/89-104

ОСНОВИ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛІТИКИ ГАРАНТУВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються актуальні проблеми розроблення та імплементації політики гарантування якості вищої військової освіти у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти. Дослідження базується на розкритті сутності, структури, змісту понять, дотичних до базового поняття “політика гарантування якості освіти”, їх взаємозв’язків та взаємозалежностей у межах функціонування відповідної педагогічної системи, спрямованої на формування у здобувачів освіти певних компетентностей і гарантованого досягнення ними запланованих результатів навчання.

Ключові слова: *якість освіти; гарантування якості освіти; забезпечення якості освіти; компетентність; політика гарантування якості освіти.*

Постановка проблеми. Проблема гарантування якості вищої військової освіти постає як одна з пріоритетних у військовій педагогіці. Її актуальність обумовлена низкою чинників, а саме:

потребою оперативного реагування системи військової освіти на докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі держави і необхідністю подальшого динамічного розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісних зі структурами країн-членів НАТО;

необхідністю приведення військової освіти в Україні у відповідність до європейських та євроатлантичних освітніх стандартів;

потребою забезпечення якісно нового рівня підготовки здобувачів вищої військової освіти та їх практичної підготовленості до виконання функціональних обов’язків в умовах воєнного стану;

необхідністю перегляду діючих концептуальних положень у сфері військової освіти, що стримують її подальший розвиток та розроблення нових сучасних концепцій;

недієвістю системи відповідальності закладів вищої військової освіти (далі – ВВНЗ) та органів управління військовою освітою за якість підготовки військових фахівців її забезпечення та гарантування;

недостатнім рівнем впровадження в педагогічну практику основ професіографічного, компетентнісного та кваліметричного підходів;

повільним впровадженням в освітній процес сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних, особистісно орієнтованих технологій та методик тощо.

Серед представлених чинників особливої уваги заслуговує проблема гарантування якості вищої військової освіти, яка на сьогодні не розроблена на належному теоретичному рівні і не реалізована в педагогічній практиці ВВНЗ.

З огляду на це, статтю присвячено розгляду наукових підходів до вирішення зазначеної науково-педагогічної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам якості вищої освіти присвячені наукові праці вітчизняних вчених-педагогів та психологів В.П. Андрущенко, І.І. Бабина, О.Ф. Євсюкова, В.І. Лугового, О.В. Овчарука, В.Т. Циби та ін. У зарубіжній педагогічній теорії та практиці проблема якості освіти доволі часто розглядається спільно з проблемою застосування інноваційних педагогічних технологій, про що свідчать дослідження таких вчених як М. Кларк, Ф. Персиваль, Г. Веллінгтон, П. Мітчел, М. Вульман, С. Сполдінг, С. Ведемейер, Р. Томаста. Щодо вищої військової освіти – наукові праці А.О. Вітченка, Л.В. Олійника, В.І. Осьодла, М.І. Нещадима, В.О. Рахманова, І.С. Руснака, В.І.Свистун, В.М. Телелима, В.В.Ягупова, де розглядаються теоретичні та методологічні засади якості освіти на основі застосування компетентнісного підходу, впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій та сучасних методів моніторингу результатів навчання у вищій військовій школі. Аналіз досліджень і публікацій згаданих авторів значною мірою сприятиме виробленню наукових підходів до гарантування якості підготовки слухачів (курсантів) та розроблення відповідної політики гарантування якості вищої військової освіти.

Мета статті – розглянути концептуальні підходи до розроблення та імплементації політики гарантування якості вищої військової освіти з урахуванням вітчизняного досвіду, досвіду країн-учасників Болонського процесу та країн-членів НАТО.

Методи дослідження. Дослідження проведене із застосуванням таких теоретичних методів: системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення й систематизація; ідеалізація та абстрагування.

Виклад основного матеріалу. Реалізація мети даного дослідження передбачає послідовне проходження певних етапів. Перший з них пов'язаний з теоретичними основами гарантування якості вищої військової освіти, де чільне місце посідають дефінітивний аналіз та уточнення відповідних категорій та понять, а саме: “якість вищої освіти”; “компетентність”; “забезпечення якості вищої освіти”; “гарантування якості вищої освіти”; “педагогічна технологія”, “політика гарантування якості вищої освіти”. Другий – з аналізом зв'язків та взаємозалежностей між цими категоріями у системі гарантування якості вищої військової освіти. Третій – з концептуальними засадами розроблення політики гарантування якості вищої військової освіти та її імплементації у педагогічну теорію і практику.

Отже, розглянемо основні складові першого етапу. Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. З огляду на те, що до покращення якості освіти висувуються відповідні соціальні вимоги, то цей процес потребує постійного розвитку на певних методологічних, методичних та організаційних засадах. Сьогодні особливо велике значення має сама ідея і філософія гарантування якості освіти. Це не стільки обсяг знань, скільки їх якість, структура, нова методологія мислення, загальний освітній рівень, інноваційні підходи до розв'язання професійних завдань, потреба в

самоосвіті, саморозвитку та культурі, в самопроектуванні особистості. Зазначені цінності стали основою нової педагогічної парадигми – особистісно-орієнтованої освіти. При цьому якість освіти має розглядатися не ізольовано, а в межах відповідної педагогічної системи з урахуванням взаємозв'язків з основними її елементами, що чинять безпосередній вплив на якість підготовки здобувачів освіти.

На теперішній час дана проблема набула особливої актуальності. Її розв'язанню присвячено окремі теоретичні напрацювання і певні практичні здобутки, про що свідчить сучасний досвід навчання військових фахівців ЗСУ у ВВНЗ в умовах воєнного стану та їх підготовки до ведення бойових дій, у тому числі – за участі країн-партнерів.

У міжнародному стандарті якості ISO:9000 (International Organization for Standardization – Міжнародна Організація зі Стандартизації) поняття “якість” представлено на певному рівні узагальнення як ступінь відповідності сукупності притаманних характеристик об'єкта визначеним вимогам [1].

У новій редакції Закону України “Про вищу освіту” якість вищої освіти визначається як “... відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості” [2]. На відміну від попередньої редакції даного закону у зміст поняття “Якість вищої освіти” додатково введено деякі важливі положення, а саме:

1) “умови провадження освітньої діяльності” – словосполучення, що багато в чому збігається із змістом поняття “якість освітньої діяльності”. А це перш за все – всебічне забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу і наукової установи, у тому числі: кадрове, навчально-методичне, матеріально-технічне, фінансове та інформаційне. Подібний підхід набуває сьогодні усе більшого поширення, про що свідчить розроблена модель досконалості Європейської організації менеджменту якості (EFQM Excellence Model), яка базується на дев'яти показниках. П'ять із них (лідерство, управління персоналом, політика і стратегія, забезпечення ресурсами та ефективність їх використання, технологічні процеси) характеризують якість вищої освіти як можливостей, що відображають діяльність установи. Інші чотири (задоволення співробітників, споживачів, вплив на зовнішнє середовище, реалізація потенційних можливостей) – характеризують результати, зумовлені можливостями, та зворотний зв'язок від досягнутих результатів, що спрямований на покращення можливостей. Такий підхід є комплексним, стосується проблеми удосконалення якості освіти і має знайти застосування у педагогічній практиці вітчизняних закладів вищої військової освіти;

2) “відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам ... професійних та/або міжнародних стандартів (за наявності)”. Міжнародні стандарти стосуються, у тому числі, й стандартів НАТО, що цілком відповідає закріпленому в Конституції України положенню щодо незворотності стратегічного курсу держави на набуття повноправного

членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, а також спонукає органи управління військовою освітою до суттєвого оновлення професійних стандартів у сфері вищої військової освіти;

3) “відповідність потребам заінтересованих сторін...” (держава, Міністерство Оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України, види ЗСУ та роди військ тощо), що досягається відповідно до нової редакції Закону України “Про вищу освіту” шляхом здійснення процедур і заходів системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості.

Процедури і заходи системи внутрішнього забезпечення якості:

визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;

здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;

забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;

забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти.

Процедури і заходи системи зовнішнього забезпечення якості:

забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;

забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;

налагодження доступного і зрозумілого звітування;

проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями [2].

Представлена система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти є необхідною, але недостатньою умовою підготовки висококваліфікованих фахівців, особливо, що стосується професійної підготовки офіцерських кадрів для Збройних Сил України. Адже професія офіцера, по відношенню до багатьох інших цивільних професій, має значні особливості. Вони пов'язані, перш за все, з покладенням на Збройні Сили України функцій оборони України, захисту її суверенітету,

територіальної цілісності і недоторканності. Офіцер, як представник Збройних Сил України, несе високу особисту відповідальність: за бойову готовність військового підрозділу (військової частини); за успішне виконання особовим складом бойових завдань у постійно змінюваних, екстремальних умовах впливу стресогенних факторів середовища і діяльності; за ефективне використання сучасних систем озброєння і військової техніки; за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу, за його здоров'я і життя; за своєчасне та якісне виконання наказів та розпоряджень командирів і начальників. Тому до якості підготовки офіцерів висувуються підвищені вимоги, які повинні реалізовуватися у спосіб, що має гарантувати визначений рівень сформованості необхідних компетентностей та інших професійно важливих якостей.

Професію офіцера, на основі відмінностей в суб'єктах, об'єктах і предметах професійної діяльності, можна класифікувати за такими типами:

“людина-людина”, де суб'єктами взаємодії та впливу є начальники, підлеглі та колеги: особистість військовослужбовця, мікрогрупа, (екіпаж, розрахунок) мала група (військовий підрозділ);

“людина-техніка”, де об'єктами і предметами професійної діяльності є: озброєння та військова техніка (далі – ОВТ), апарати, установки, технічні системи, матеріали;

“людина-знакова система”, де предметами професійної діяльності є: схеми, цифри, умовні позначки, формули, слова, шифри, коди, таблиці тощо.

Професія офіцера характеризується як:

поліфункціональна – за кількістю покладених на офіцера різноманітних функціональних обов'язків;

вербальна – за засобами впливу на особовий склад в умовах безпосереднього та опосередкованого зв'язку з ним;

індивідуальна – за формою організації;

самостійна – за способами діяльності – без сторонньої допомоги, дріб'язкової опіки з боку керівництва (у межах виконання завдань);

полікомунікативна – за обсягом службово-інформаційних зв'язків з періодично змінним колом осіб;

розумова – за співвідношенням розумового і фізичного навантаження;

творча – така, що в межах виконання завдань не піддається повною мірою алгоритмічному опису;

динамічна – за змінними умовами професійної діяльності;

стресогенна – за особливими умовами виконання службових обов'язків, що пов'язані з впливом стресогенних факторів середовища і діяльності;

морально відповідальна за здоров'я і життя особового складу, збереження матеріальних цінностей [3, с. 84-85].

Отже, за результатами представленої типологізації професію офіцера ЗС України можна визначити як вид службово-бойової діяльності за певними військово-обліковими спеціальностями осіб командного, начальницького, наукового та науково-педагогічного складу збройних сил, яка регламентована відповідними нормативно-правовими актами щодо оборони України в

особливий період і в умовах мирного часу, нарощування її воєнно-технічних спроможностей та кадрового потенціалу на основі сформованості в офіцера визначених освітніми стандартами компетентностей і передбачає субординаційні взаємовідносини в межах службової підлеглості і наявність військових звань.

Наведена характеристика професії офіцера висуває певні вимоги до змістового наповнення відповідних якостей, але не повною мірою стосується результатів навчання, які в Законі України “Про вищу освіту” представлено як “...знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів” [2]. Таке визначення цілком відповідає законодавчо закріпленій ініціативі щодо приведення вищої освіти в Україні у відповідність до європейських, а військової – до євроатлантичних стандартів освіти. Чільне місце в цих стандартах відведене гарантуванню якості освіти [англ. quality assurance education] як результату її всебічного забезпечення. У 2000 році в Гельсінкі країнами-учасниками Болонської угоди (включно з Україною), була заснована Європейська асоціація гарантії якості вищої освіти під назвою “Європейська мережа гарантії якості вищої освіти” (European Network for Quality Assurance in Higher). У подальшому слово Network було змінено на Association (англ. European Association for Quality Assurance in Higher Education ENQA) – організація, що здійснює незалежний контроль якості освіти та освітньої діяльності навчальних закладів.

У 2004 році відповідно до рекомендацій ENQA всі національні системи гарантії якості мають містити:

- визначення відповідальності органів та навчальних закладів за якість освіти;
- оцінку програм закладів, яка передбачає внутрішній контроль, зовнішню перевірку, участь здобувачів вищої освіти та публікацію результатів;
- систему акредитації, сертифікації або подібні процедури;
- міжнародну участь, співпрацю та створення спілок.

На європейському рівні на ENQA та її членів покладається також розроблення і узгодження стандартів, процедур та рекомендацій з питань гарантії якості, в яких, згідно з принципами автономії навчальних закладів, відповідальність за якість вищої освіти передусім лежить на кожному окремому навчальному закладі.

У вітчизняній законодавчій базі термін “гарантування якості освіти” уперше з’явився в Законі України “Про освіту” (Розділ V – Забезпечення якості освіти) [4]. Тобто через 17 років після створення ENQA – без жодних коментарів щодо суті, структури і механізмів упровадження цієї категорії в педагогічну практику вищої школи. При цьому, поняття “гарантування” введено як одну з чотирьох задекларованих у зазначеному законі цілей (стаття 41 розділу V) щодо процесу розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття “гарантія” визначено як порука в чомусь, передбачені законом чи угодою

(домовленістю) зобов'язання, за яким юридична чи фізична особа відповідає за виконання певної угоди [5, с.173]. Адаптуємо поняття “забезпечення” і “гарантування” до особливостей функціонування системи вищої військової освіти. “Забезпечення” у межах цієї системи виступає як процес створення необхідних умов для досягнення визначених цілей освіти, а “гарантування” (гарантія) – як порука ВВНЗ за якість освіти та відповідальність за досягнення здобувачами вищої військової освіти певних результатів навчання. Отже, гарантія якості вищої військової освіти у контексті результатів навчання – це порука та відповідальність ВВНЗ щодо виконання зобов'язань з підготовки слухачів (курсантів) зі ступенем сформованості визначених компетентностей в кожного з них не нижче встановленого рівня.

Поняття “Компетентність” (від англ. competence – здатність) у Міжнародному стандарті ISO:9000 визначається як доведена здатність застосовувати знання і навички задля досягнення визначених результатів [1]. Компетентність у Законі України “Про вищу освіту” представлено як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [2]. Інтерпретацію наведених понять, з урахуванням особливостей військової служби офіцера, можна представити так. Компетентність офіцера – це інтегральний показник якості його підготовки, який характеризується доведеною ним здатністю і готовністю до постійного самовдосконалення та самоосвіти, до успішного застосування здобутих знань, умінь, навичок, інших особистісних якостей при виконанні службово-бойових функцій у змінюваних умовах професійної діяльності в мирний і воєнний час. Тут слід звернути увагу на те, що не результати академічних знань визначають компетентність, а здатність і готовність їх творчо застосовувати в змінюваних умовах. При цьому, під поняттям “здатність” розуміється властивість індивіда, який може, уміє здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином [5, с. 360], а “готовність (готовий)” – стан індивіда, який набув досвіду, досяг високої майстерності, підготувався до чого-небудь [5, с. 194]. У наведеному визначенні варто проаналізувати словосполучення “доведена здатність” і дати відповідь на запитання – кому має довести цю здатність здобувач освіти? Безумовно, викладачеві, контролюючим особам, колегам. А головне – собі. Слухач (курсант) з першого дня навчання повинен бути вмотивованим на рефлексію, самоаналіз діяльності та самовдосконалення, без чого він не зможе стати активним суб'єктом навчання, а залишиться лише пасивним споживачем наданої інформації.

За такого підходу висувуються певні вимоги до компетентностей, а саме [6]:

компетентності мають формулюватися просто та однозначно розумітися всіма зацікавленими особами (замовниками, здобувачами, викладачами, управлінцями);

компетентності повинні бути діагностичними, і для їхнього діагностування може використовуватися кваліметричний інструментарій (або розроблений набір вимірювальних засобів), що дозволяє об'єктивно оцінювати і вимірювати

ступінь сформованості компетентностей у вигляді кількісної оцінки;

стиль і термінологія формулювань компетентностей повинні бути зорієнтовані на кінцевий результат (наприклад: “здатний”, “готовий”, “володіє” тощо);

варто розділяти компетентності на ті, що повинні бути сформовані у процесі навчання, і ті, на формування яких має бути спрямована вся система виховання й навчання людини;

набір компетентностей має бути мінімізований за ознаками достатності досягнення цілей освіти й завдань професійної діяльності, де не повинно бути надуманих компетентностей, які не спонукають здобувача освіти до активного оволодіння ними і які неможливо ні оцінити, ні виміряти наявним інструментарієм.

Важливим компонентом функціональної системи гарантування якості освіти у ЗВВО є компетентнісна модель випускника.

Подібна модель у найбільш загальному вигляді, з урахуванням того, що на сьогодні в педагогіці єдиної класифікації компетентностей немає, може бути представлена відповідною ієрархічною структурою. Наприклад, вершина ієрархії – інтегральний показник – власне інтегральна компетентність випускника, яка розгалужується на два основні компоненти – ключові компетентності та професійні компетентності. Ключові компетентності містять три складники: соціально-особистісні, загальнонаукові та інструментальні, а професійні – два: загально-професійні та спеціалізовано-професійні компетентності (табл.1).

Узагальнена компетентнісна модель слухача (курсанта)

Таблиця 1

Інтегральний показник	Показники 1-го рівня ієрархії	Показники 2-го рівня ієрархії
Інтегральна компетентність	1. Ключові компетентності	1.1. Соціально-особистісні компетентності
		1.2. Загальнонаукові компетентності
		1.3. Інструментальні компетентності
	2. Професійні компетентності	2.1. Загально-професійні компетентності
		2.2. Спеціалізовано-професійні компетентності

Подальше розгалуження компетентностей здійснюється на певних ієрархічних рівнях до такого стану їх декомпозиції, де кожний з представлених складників набуває статусу критерію, прояв якого можна оцінити і виміряти із застосуванням прийнятих у педагогічній практиці засобів діагностики якості з урахуванням коефіцієнтів вагомості кожного з критеріїв.

Наприклад, одним із критеріїв загальнонаукової компетентності є здатність здобувача творчо застосовувати базові знання розділів фундаментальної та прикладної математики, фізики, хімії тощо при вирішенні специфічних завдань професійної діяльності. Тобто, йдеться про вибір оптимального шляху освіти – від завдань і функцій професійної діяльності – до критеріїв їхнього оцінювання, до побудови цілісного освітнього процесу, розроблення освітніх програм та відповідних траєкторій навчання.

З компетентнісною моделлю випускника мають бути ознайомленими усі

вступники відразу після їх зарахування до ВВНЗ, щоб цілком свідомо рухатися до досягнення кінцевого результату. Визначення рівня сформованості компетентностей передбачає застосування різних форм контролю освітньої діяльності та оцінювання досягнутих результатів навчання, що базуються на певних принципах, основними серед яких є такі: адекватність цілям та завданням навчання; відповідність змісту і форм контролю службовому призначенню військових фахівців; об'єктивність; індивідуальність; всебічність; системність і систематичність тощо. Чим ретельніше розроблено процес оцінювання, чим об'єктивніша й точніша оцінка, тим більш успішним може бути управління якістю освіти. При цьому, основну увагу слід приділяти застосуванню принципу валідності, що характеризується такими чинниками:

повнотою та відповідністю застосованого інструментарію суті об'єктів дослідження, тобто наскільки добре цей інструментарій визначає те, для чого призначений (стандартизовані методики, кваліметричні методи вимірювання, еталонні показники та критерії тощо);

чіткістю критеріїв вимірювання та оцінювання якості;

можливістю підтвердити результати, отримані різними способами контролю.

Подібний підхід дає можливість співвіднести результати навчання, рівень сформованості кожної з компетентностей із заздалегідь визначеним еталоном, стандартом; спрогнозувати подальший розвиток освітнього процесу та своєчасно вплинути на його якість. Такий мінімальний рівень може, наприклад, сягати 60%. Це – 0,6 від еталонного показника – 1,0, що відповідає оцінці “5” або 100% у системі ЄКТС (Європейська кредитно-трансферна система). У наведеному прикладі, як бачимо, кількісний показник ступеня сформованості компетентності становить – 60% (відхилення від еталону – 40%). Багато це чи цілком прийнятно? Та взагалі, яким повинен бути допустимий поріг рівня сформованості кожної з компетентностей слухача (курсанта), перетин якого ставить під сумнів подальше його навчання? *(Довідково: у військовій академії Вест-Пойнт, США до 30% курсантів відраховуються за неуспішністю у перші два роки навчання).* Обґрунтовану відповідь на подібне питання щодо згаданого порогового значення має дати кожний із ВВНЗ, попередньо узгодивши такий поріг із замовником. При цьому слід спиратися на надані Законом України “Про вищу освіту” права щодо автономії вищого навчального закладу, а саме – самостійності, незалежності і відповідальності у прийнятті рішень стосовно організації освітнього процесу і внутрішнього управління закладом освіти. Як свідчить європейський досвід, показника “відмінно” – це 90-100% від еталону (100%) за результатами навчання – досягають, здебільшого, до 10% з усіх здобувачів освіти; показника “добре” (75-89% від еталону) досягають, здебільшого, 55% з усіх здобувачів освіти; показника “задовільно” (60-74% від еталону) досягають, здебільшого, 35% з усіх здобувачів освіти. Отже, гарантування якості вищої військової освіти допускає певне, нормативно закріплене відхилення від еталону якості, виходячи із об'єктивних та суб'єктивних чинників, у тому числі, щодо реальних можливостей з ефективного забезпечення якості освіти. Проте, військова освіта не закінчується випуском здобувача, вона триває протягом усієї служби у військах

(силах). Випускник, при відповідній мотивації, може набути необхідного практичного досвіду, особливо що стосується бойового застосування сучасних зразків озброєння і військової техніки, упродовж кількох місяців після призначення на посаду. Разом з тим, основна відповідальність за якість підготовки слухачів (курсантів) покладається все ж таки на ВВНЗ, який повинен виступати гарантом якості освіти.

Ключовим поняттям у контексті даного дослідження є “Політика гарантування якості вищої військової освіти” (далі – Політика). У Сучасному словнику іншомовних слів поняття “політика” (грець. *politike* – державна і громадська діяльність) представлено кількома варіантами:

- 1) діяльність органів державної влади, партій, громадських організацій у сфері внутрішньо-державного управління та міжнародних відносин;
- 2) спосіб дій, спрямованих на досягнення певної мети;
- 3) питання та події громадського, державного життя;
- 4) певним чином скерована діяльність держави або якихось соціальних груп у якій-небудь сфері [7, с. 549-550].

Виходячи з цього і враховуючи специфіку освітньої галузі, поняття “політика гарантування якості вищої військової освіти” пропонується визначити як систему внутрішньо-і зовнішньополітичної діяльності держави, спрямовану на задоволення загальних потреб ЗС України у військових фахівцях з вищою освітою відповідно до державного замовлення (за категоріями військовослужбовців, спеціальностями та спеціалізаціями підготовки, ступенями освіти та рівнями військової освіти), забезпечення відповідності умов провадження освітньої діяльності у ВВНЗ та результатів навчання вимогам законодавства та вітчизняним і міжнародним стандартам вищої освіти, а також потребам суспільства та заінтересованих сторін.

Таким чином, розгляд сутності ключового поняття Політика став завершальним компонентом першого етапу дослідження, пов’язаного з теоретичними основами гарантування якості вищої військової освіти, де чільне місце було відведене дефінітивному аналізу та уточненню відповідних категорій та понять.

Другий етап даного дослідження пов’язаний з аналізом зв’язків та взаємозалежностей між цими категоріями в системі вищої військової освіти. Зважаючи на специфіку освіти у військовій сфері, систему вищої військової освіти можна представити як цілісну сукупність взаємопов’язаних компонентів освітньої діяльності ВВНЗ, що спрямована на організацію, всебічне забезпечення та реалізацію освітнього процесу задля гарантованого досягнення здобувачами вищої військової освіти визначеного рівня якості освіти та результатів навчання, де чільне місце відведено політиці гарантування якості вищої військової освіти (рис. 1).

Разом із тим слід зважати на те, що організація, всебічне забезпечення та реалізація освітнього процесу в системі вищої військової освіти здійснюються в умовах впливу на процеси навчання і виховання великої кількості зовнішніх і внутрішніх чинників, а тому не завжди дають чітко визначений, гарантований прогностичний, імовірнісний, стохастичний характер.

Рис. 1. Модель системи гарантування якості вищої військової освіти

Одні й ті самі складові педагогічного процесу в різних умовах (рис. 2), з різними суб'єктами можуть давати зовсім різні, а інколи й протилежні, наслідки.

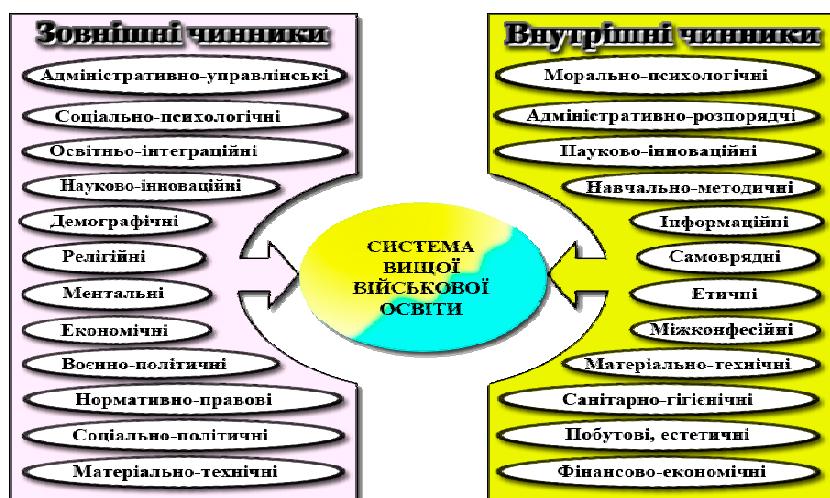

Рис. 2. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на якість освіти

Тобто, педагогічна система (далі – ПС) ВВНЗ є відкритою системою. На її функціонування впливають багато чинників, але й сама ПС, будучи системою з виразними властивостями самоорганізації й саморозвитку, синергетичним ефектом, може й має впливати на них, оптимізувати середовище, в якому вона функціонує. До того ж до її складу входить елемент з потужною внутрішньою енергетикою. Це – учасники освітнього процесу: наукові і науково-педагогічні працівники, слухачі (курсанти), управлінці, персонал забезпечення, допоміжний та технічний склад.

Провідну роль у здійсненні освітнього процесу (рис.1) посідають педагогічні технології. Педагогічна технологія (далі ПТ) є складовою педагогічної системи і являє собою упорядковану взаємодію учасників освітнього процесу ВВНЗ, що має забезпечити якість підготовки здобувачів вищої військової освіти відповідно до визначених стандартів, досягнення ними заданого рівня сформованості передбачених компетентностей. Як складова класичної дидактики ПТ ґрунтується на принципах структурної і змістової цілісності, діагностичної цілеспрямованості, логічної завершеності, вимірюваності, системності та керованості. Педагогічна технологія містить у собі такі взаємопов'язані процесуальні компоненти: цільовий, мотиваційно-акмеологічний, проектувально-планувальний, змістово-компетентнісний, комунікативно-перетворювальний, діагностично-оцінний, аналітично-моніторинговий, коригувальний. Основою для розроблення всіх інших компонентів ПТ є цілепокладання. Під цілями розуміється ідеальна модель бажаного результату у формуванні особистості, до якого прагнуть в процесі спеціально організованої системи послідовної взаємодії тих, хто навчаються та тих, хто навчають. Ступінь відповідності досягнутого результату цілям освіти, як ідеальної моделі бажаного, виступає показником ефективності освітнього процесу. Ефективність освітнього процесу, у свою чергу, органічно пов'язана із управлінням якістю освіти, де провідним чинником виступає система моніторингу функціонування ПС у цілому та її основних складників (рис. 1).

Третій етап дослідження пов'язаний з концептуальними засадами розроблення політики гарантування якості вищої військової освіти та її імплементації у педагогічну теорію і практику. У цьому контексті варто наголосити на тому, що Правову основу розроблення Політики складають Конституція України, Стратегії національної та воєнної безпеки України, Стратегічний оборонний бюлетень України, Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, інші законодавчі та нормативно-правові акти з питань національної безпеки і оборони, якими регулюються зв'язки і взаємозалежності щодо функціонування системи військової освіти. При цьому місію Політики доцільно розглядати як певний напрям розвитку системи вищої військової освіти на середньострокову і довгострокову перспективу з досягнення її прогнозованого стану як невід'ємну складову системного розвитку вищої освіти України, що гармонізована із сучасними стандартами НАТО. Відповідно мета Політики полягатиме у створенні оптимальних умов підготовки військових фахівців-лідерів, спрямованих на досягнення ними якісно і кількісно визначених рівнів професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та

військово-професійної культури, здатних ефективно виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних обґрунтованих рішень в нестандартних (екстремальних) умовах мирного і воєнного часу, що передбачає досягнення конкретних результатів, які мають системно і систематично перевірятися.

Щодо імплементації Політики (від лат. *implere* – виконувати – установлений державою порядок застосування норм міжнародного права на її території) [7, с.299], то це цілком відповідає процесу гармонізації відповідних стандартів вищої військової освіти в Україні та країнах-членах НАТО.

Отже, гарантія якості вищої військової освіти – це порука та відповідальність ВВНЗ щодо виконання державного замовлення з підготовки слухачів (курсантів) зі ступенем сформованості визначених компетентностей в кожного з них не нижче встановленого рівня [8; 9; 10]. Проте й до сьогодні точаться дискусії навколо того – чи можуть і чи повинні ВВНЗ гарантувати якість освіти? На нашу думку, напрям та сенс подібних теоретичних дискусій потрібно змістити в інше річище і відповісти на такі нагальні запитання. У чому феномен гарантування якості освіти? Чи розроблено теоретико-методологічні і методичні засади гарантування якості освіти, якщо ні, то хто їх має розробляти? Чи є гарантія якості освіти виключно результатом процесу її забезпечення і як цей результат оцінювати? Як має бути впроваджена система гарантування якості освіти в педагогічну практику ВВНЗ? Як і ким процес гарантування якості освіти повинен забезпечуватися і яка відповідальність суб'єктів освітньої діяльності за досягнуті результати освіти тощо? Адже відповідальність, як свідчить відомий вислів, має своє прізвище.

Беззаперечно, що суспільство та держава не можуть дозволити собі готувати (за державний кошт) некомпетентних, непрофесійних, недоучених офіцерів, бо на них покладається важлива місія щодо захисту Батьківщини. Некомпетентний офіцер у бойових умовах – це, як мінімум, невиконання бойової задачі і великі безповоротні втрати, а декілька тисяч некомпетентних офіцерів – це загроза національній безпеці України, що неприпустимо. Відтак, ВВНЗ повинні бути гарантом якості освіти і повною мірою нести відповідальність за якість підготовки військових фахівців. Тому нагальною постає проблема формування у слухачів (курсантів) відповідних компетентностей, інших професійно важливих якостей на рівні, що дозволяє їм успішно здійснювати професійну діяльність.

Стосовно політики гарантування якості вищої військової освіти, то основними заходами щодо її імплементації в сучасних умовах і на найближчу перспективу слід визнати такі:

посилення інформаційної складової в державі й суспільстві щодо престижності військової служби та вмотивованості відповідних осіб на її проходження;

удосконалення якості професійно-психологічного відбору кандидатів на навчання;

збільшення параметрів надлишкового замовлення на підготовку

здобувачів вищої військової освіти з урахуванням імовірного їх відрахування за неуспішністю навчання. В основу реалізації таких заходів слід водночас покласти підвищення допустимого порогу рівня сформованості кожної з компетентностей та об'єктивізацію кількісного оцінювання й вимірювання результатів навчання;

розроблення нового покоління стандартів освітньої діяльності та вищої освіти з урахуванням стандартів НАТО;

формування та розвиток у здобувачів вищої освіти професійних, світоглядних, морально-бойових якостей громадянина-патріота – захисника Вітчизни;

оптимізація змісту освіти на основі впровадження в педагогічну практику розроблених компетентнісно-змістових модулів;

подальша демократизація освітнього процесу;

удосконалення системи конкурсного відбору офіцерів на посади педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників;

поглиблення інтеграції військової освіти з бойовою та спеціальною підготовкою військ, проведення спільних заходів із залученням до цього інструкторів держав-членів НАТО;

впровадження в освітню практику ВВНЗ інформаційних, інформаційно-комунікаційних, особистісно орієнтованих педагогічних технологій і технологій дистанційного навчання;

створення необхідних умов для всебічного забезпечення якості освіти та освітньої діяльності тощо.

Висновки. У статті представлено певні теоретичні підходи як основа розроблення політики гарантування якості вищої військової освіти – складної, цілеспрямованої, динамічної системи теоретичних знань про педагогічний феномен понять “гарантування” і “забезпечення”, що розкриває їх сутність, зміст, особливості, дефінітивні кордони, а також технологію оперування ними в умовах функціонування сучасної системи військової освіти та перспектив її подальшого розвитку. При цьому, “забезпечення”, в контексті якості освіти, розглядається як процес, а “гарантія” – як результат процесу щодо досягнення мети освітньої діяльності.

Центральне місце у даному дослідженні посідає компетентність здобувача вищої військової освіти. Певну увагу приділено розгляду сучасних підходів щодо кількісного оцінювання якості освіти, як передумові цілеспрямованого управління нею, задля гарантування якості освіти в цілому і підготовки військових фахівців із високим рівнем сформованості визначених компетентностей, здатних успішно виконувати професійні завдання у звичайних та екстремальних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Международный стандарт ISO:9000. Системы менеджмента качества – Основные положения и словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-\(rus\).pdf](http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-(rus).pdf)

2. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. –Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.

3. Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних Сил України: наук.-метод посіб. / А. М. Зельницький, О. А. Заболотний, Ю. І. Приходько та ін.; за заг. ред. І. В. Толока.: ХНУПС, 2017. – 120 с.

4. Закон України “Про освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/lavs/show/2145-i9>,

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.-Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.

6. Зельницький А. М. Компетентнісна модель випускника ВВНЗ – складова системи підготовки військових фахівців / Зельницький А. М., Удовенко П. І., Серветник Р. М. // Вісник Національної академії оборони України. – 2009. – № 3 (11). – С. 21–26.

7. Сучасний словник іншомовних слів / Уклад. О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с. – (Слованики України).

8. Зельницький А. М. Вища військова освіта – проблема гарантування якості / А. М. Зельницький // Вісник НАОУ. – 2012. – № 1(26). – С. 23–25.

9. Зельницький А. М. Система забезпечення і гарантування якості вищої військової освіти: процес і результат / А. М. Зельницький // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України. – 2018. – № 1(37). – С. 101–114.

10. Теоретико-методологічні засади управління змінами в системі військової освіти: монографія / [А. М. Зельницький, О. А. Заболотний, О. М. Васильєв, Н. О. Шабатіна]. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. – 312 с.

REFERENCES

1. Mezhdunarodnyy standart ISO:9000. Systemy menedzhmenta kachestva – Osnovnye polozheniya u slovar [International standard ISO: 9000. Quality management systems - Basic provisions and vocabulary]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-\(rus\).pdf](http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-(rus).pdf) (in Russian).

2. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” № 1556-VII [The Law of Ukraine “On Higher Education”]- [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2> (in Ukrainian).

3. Zelnytskyy, A.M., Zabolotnyy, O.A., Prykhodko, Yu.I. (2017). Monitorynh yakosti pidhotovky viyskovykh fakhivtsiv u vyshchykh viyskovykh navchalnykh zakladakh ta viyskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchykh navchalnykh zakladiv Zbroynykh Syl Ukrayiny: KHNUPS (in Ukrainian).

4. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017r. №1556-VII [On Education: Law of Ukraine from 05.09.2017 №2145-VII] (2017) URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/lavs/show/2145-i9>.

5. Busel, V. T. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Big Ukrainian explanatory dictionary]. Kyiv: Perun. (in Ukrainian).

6. Zelnytskyi A.M. (2009) Kompetentnisna model vypusknika VVNZ – skladova systemy pidhotovky viyskovykh fakhivtsiv [The Competent model of a graduate of the HMEI - a part of the military specialists training system]. Visnyk Natsionalnoyi akademiyi obrony Ukrayiny, 21–26 (in Ukrainian).

7. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv / Uklad. O. I. Skopenko, T. V. Tsymbaliuk. – К.: Dovira, 2006. – 789 s. – (Slovanyky Ukrainy).

8. Zelnytskyi A.M. Vyshcha viiskova osvita – problema harantuvannia yakosti /Zelnytskyi A.M. // Visnyk NАОU. – 2012. – № 1(26). – S. 23–25.

9. Zelnytskyi A. M. (2018). Systema zabezpechennia i harantuvannia yakosti vyshchoi viiskovoi osvity: protses i rezultat [System of ensuring and guaranteeing of higher military education quality: process and result]. Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita” Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy. № 1(37). P. 101–114. (in Ukrainian).

10. Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnia zminamy v systemi viiskovoi osvity: monohrafiia / [A. M. Zelnytskyi, O. A. Zabolotnyi, O. M. Vasyliiev, N. O. Shabatina]. – К.: NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2022. – 312 s.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,
PhD in pedagogy, professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Produce and Implementation bases of the Quality Assurance Policy for Higher Military Education in Ukraine

Introduction *The article discusses the actual problems of ensuring and guaranteeing the quality of higher (higher military) education and the quality of military specialists training in higher military educational institutions. The study deals with the essence, structure and content of the concepts of “providing” and “guaranteeing”, its relations and interdependence in the education system. The features of the modern pedagogical technologies application in the educational process, aimed at the formation of competencies, defined in the educational programs of higher education, and the achievement of planned learning outcomes are considered.*

Purpose. *The purpose of the article is to consider conceptual approaches to the development and implementation of the policy of the quality of higher military education guaranteeing, taking into account the domestic experience, the experience of the countries participating in the Bologna Process and NATO member countries.*

Methods. *The study was conducted using the following theoretical methods: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization; idealization and abstraction.*

Results. *The concepts of quality support and assurance are determined in the article, its interrelations and interdependencies in the educational system of the higher military educational institution are considered.*

Originality. *The model of the pedagogical concepts of support and assurance interaction in the system of education quality is considered in the article.*

Conclusion. *The article presents certain theoretical approaches as the basis of the future pedagogical conception of support and assurance of the higher military education quality, which is a complex, purposeful, dynamic system of theoretical knowledge of the pedagogical phenomenon of the concepts of support and assurance that reveals its essence, content, features, definitions borders, as well as the technology of operating under conditions of the military education modern system functioning and prospects for its further development.*

Key words: *education quality; support and assurance of education quality; ensuring education quality; competence; learning outcomes; education technology; pedagogical technologies.*